

Fai 'e Palesiteni Boyd K. Packer

Palesiteni 'o e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e
Toko Hongofulu Mā Uá

Ko e Mālohi 'o e Lakanga Fakataula'eikí

'Oku 'ikai ma'u 'e he lakanga fakataula'eikí 'a e ivi 'oku totonu ke ne ma'ú pea he 'ikai ma'u ia kae 'oua kuo fakama'unga fefeka e mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí 'i he ngaahi fāmilí.

Oku ou lea ki he ngaahi fāmilí tautautefito ki he ngaahi tamaí.

'I he ngaahi ta'u kuo hilí ne mau kamata e polokalama fakafekau'akí 'i he fakahinohino 'a Palesiteni Hāloti B. Lī. 'I he taimi ko iá, ne pehē 'e Palesiteni Tōmasi S. Monisoni: " 'I he 'aho ní, 'oku tau nofo 'o vakai atu pe te tau lava 'o fakafepaki'i 'a e angahalá, pea mo e tēvoló 'a ia 'oku tau lava pē ke mamata ki ai 'aki hotau matá. . . . Ko e feinga tau 'oku tau fakahokó ke fakahaofi e ngaahi laumālie 'o e tangatá ka 'oku 'ikai ko e feinga tau ia 'a kitautolu. Kuo ['omai ia 'i he] tokoni mo e fakahā mei he 'Eikí."¹

Lolotonga e ngaahi ta'u fakafekau'aki ko iá, ne liliu fakalūkufua e founa ngāue 'a e Siasí. Ne toe liliu e nāunau fakalēsoní kotoa. Ne toe fakalelei'i e ngaahi taumu'a mo e ngaahi vā fengāue'aki 'o e ngaahi houalotú. Ko e fo'i lea mahu'inga taha lolotonga e ngaahi ta'u ko ia 'o e polokalama fakafekau'akí mo e toe fakalelei'i ko e *lakanga fakataula'eikí*.

Ne lea foki 'a Palesiteni Monisoni 'o kau kia Kitione, ko e mo'unga'i tangata 'o e Fuakava Motu'á. Ne fili 'a Kitione

ke ne taki e kongakau mālohi 'e lauafe 'a 'Isilelí. Ka na'á ne fili pē 'a e toko 300 meiate kinautolu kotoa.

Ne 'i ai ha founa mālie hono fili 'e Kitione 'ene kongakau. 'I he taimi ne inu ai e kau tangatá mei he vaí, ne fo'ohifo e tokolahi ke inu. Ko kinautolu ia na'á ne fakalaka aí. Ne 'i ai ha tokosi'i ne nau ohu'i hake e vaí honau nimá 'o inu, mo kilokilo holo. Ko kinautolu ia na'e filí.²

'Oku tau mo'ui 'i ha kuonga 'o e "ngaahi tau [mo e] ngaahi ongoongo 'o e ngaahi tau, mo e ngaahi mofuike 'i he ngaahi feitu'u kehekehe."³ Hangē ko ia ne kikite'i, "pea ['oku] moveuveu 'a e māmaní kotoa,"⁴ pea " 'oku 'alu holo 'a Sētane 'i he fonuá."⁵ 'Okú ne fekumi ke faka'auha 'a e me'a kotoa pē 'oku lelei mo mā'oni'oni.⁶ Ko Lusifā ia na'e kapusi mei he 'ao 'o e 'Otuá.⁷ Ko hono fehangahangái, 'oku tau ma'u ha ngaahi ongo 'oku lelei ki he me'a 'oku hanganaki mai mei mu'á.

Ne ikuna e kau tau tokosi'i 'a Kitione koe'uhí, hangē ko ia 'oku hā he lekōtí, "Na'a nau tu'u 'a e tangata takitaha 'i hono potu."⁸

Na'e kamata 'a e "kuonga 'o e kakato 'o e ngaahi kuonga"⁹ ko 'ení 'i he hā 'a e

Tamaí mo e ‘Aló ki he tamasi’i ko Siosefa Sāmitá.¹⁰ Hoko ki aí, ne fakahā ‘e he ‘āngelo ko Molonái kia Siosefa ‘a e feitu’u na’e tanu ai ‘a e ‘ū lau’i peleti ‘o e Tohi ‘a Molomoná.¹¹ Ne foaki ange kia Siosefa ‘a e mālohi ke liliu kinautolú.¹²

Lolotonga hono liliú, ne lau ai ‘e Siosefa mo ‘Ōliva Kautele ‘o kau ki he papitaisó. Na’á na lotua ke ‘ilo’i e me’a ke faí.¹³ Ne hā kiate kinaua ha talafekau mei langi, ko Sione Papitaiso. Na’á ne foaki ange kiate kinaua ‘a e Lakanga Taula’eiki Faka-Ēloné “‘a ia ‘oku ne ma’u ‘a e ngaahi kī ‘o e tauhi mai ‘a e kau ‘āngeló, ongoongolelei ‘o e fakatomalá, pea mo e papitaiso ‘i he fakaukú ke fakamolemole ‘a e ngaahi angahalá.”¹⁴

Ne hoko leva e hā mai ‘a Pita, Semisi, mo Sione, ko e kau ‘Aposetolo na’e ofi taha ki he ‘Eiki ‘i He’ene ngāué, ‘o foaki ange kia Siosefa mo ‘Ōliva ‘a e lakanga fakataula’eiki mā’olunga angé,¹⁵ pe “ko e Lakanga Fakataula’eiki Toputapú, ‘i he Lakanga ‘o e ‘Alo ‘o e ‘Otuá.”¹⁶ ‘Oku fakahinohino mai ‘e he folofolá na’e pau ke fakatauhingoa e lakanga fakataula’eikí, kia Melekisēteki, ko e taula’eiki lahi ma’ongo’onga ia na’e totongi ki ai ‘e ‘Ēpalahame ‘ene ngaahi vahehongofulú.¹⁷

Ne hoko ‘eni ko honau mafai. Ne nau lava ke ma’u e ngaahi mafai kotoa ‘o hēvani ‘i he ngaahi kī ‘o e lakanga fakataula’eikí. Ne fekau’i kinautolu ke ‘ave ‘a e ongoongolelei ki he ngaahi pule’angá kotoa.¹⁸

Kuo te’eki ai pē ke faingofua hono mo’ui ‘aki e ongoongolelei ‘o Sisū Kalaisí. Ne ‘ikai faingofua ‘i He’ene kei mo’uí, pea na’e ‘ikai faingofua ia ‘i he ngaahi ‘aho ne kamata ai ‘a e Siasí. Ne mo’ulaloa e Kāingalotu he kamata’angá ki ha mamahi mo ha fakatanga lahi.

Ko e ta’u ‘eni ‘e 180 tupu talu mei hono toe fakafoki mai e lakanga fakataula’eikí. ‘Oku fakafuofua ‘a e tokolahí ‘o e kāingalotú he taimi ní ki he toko 14 miliona nai. Neongo ia, ko e ki’i kongá si’i pē ia ‘i hono fakafehoanaki ki he kakai ‘e lau piliona he māmaní. Ka ‘oku tau ‘ilo’i pe ko hai kitautolu, pea ‘oku tau ‘ilo ‘a e me’a ‘oku tau ‘iló, pea te tau ‘alu atu ‘o malanga ‘aki ‘a e ongoongolelei.

‘Oku fakamahino ‘e he Tohi ‘a Molomoná he ‘ikai ke tau pule ‘aki e

tokolahí. Ka ‘oku tau ma’u ‘a e mālohi ‘o e lakanga fakataula’eikí.¹⁹

Ne tohi ‘e he Palófitá ko Nifái ‘o pehē: “Pea na’e hoko ‘o pehē na’á ku mamata ki he siasi ‘o e Lāmi ‘a e ‘Otuá, pea na’e tokosi’i . . . ; ka neongo iá, na’á ku vakai na’e ‘i he funga kotoa ‘o māmaní ‘a e siasi ‘o e Lamí, ‘a ia ko e kau mā’oni’oni ‘a e ‘Otuá, ‘a ia na’a nau ‘i he funga ‘o e māmaní foki; pea na’e si’i ‘a ‘enua pulé ‘i he funga ‘o e māmaní.”²⁰

Ne pehē ‘e Palesiteni Siosefa Filiting Sāmita: “Neongo ‘oku pehē . . . ‘oku tau tokosi’i ‘i hono fakafehoanaki mo e . . . māmaní, mahalo pē ‘e fakafehoanaki kitautolu ki he lēvani ko ia ne lea ki ai e Fakamo’uí, ‘a ia ‘e fāifai peá ne [hiki hake] ‘a e māmaní kotoa.”²¹

Te tau lava, pea ‘i hono taimi totonu pē, te tau lava ‘o tākiekina e fa’ahinga kotoa ‘o e tangatá. ‘E ‘iloa ai ko hai kitautolu pea mo e ‘uhinga ‘oku tau ‘i heni aí. Mahalo ‘e ngali ta’e’amanekina; ‘oku fakangalongata’ā ‘ene faingata’á; ka ‘oku ‘ikai ngata pē he’ene malavá ka kuo pau ke tau ikunaí ‘a e feingatau mo Sētané.

‘I he ngaahi ta’u kuo hilí, ne u lea ai ‘i ha kaveinga “Ko e Me’a ‘Oku Totonu ke ‘Ilo ‘e he Kaumātu’a Kotoa Pē: Ko ha Tohi ‘i he Ngaahi Tefito’i Mo’oni ‘o Hono Pule’i ‘o e Lakanga Fakataula’eikí.” Kimui ange aí, ‘i he taimi ne ‘ai ai ke pākí, ne u liliu e hingoá: “Ko e Me’a ‘Oku Totonu ke ‘Ilo ‘e he Kaumātu’a—mo e Fefine Kotoa Pē.”²²

Ne u fakakau e kakai fefiné he ‘oku

mahu’inga ke mahino ki he tokotaha kotoa pē ‘a e me’a ‘oku fie ma’u mei he kakai tangatá. He ‘ikai lava ke tau fakalalaka kapau he ‘ikai ke tau fakakau e tokanga ‘a e ngaahi fa’eé, ngaahi ‘ofefiné mo e tuofāfiné, ‘a ia ‘oku ‘i ai honau ivi tākiekina ki honau ngaahi husepānití, tamaí, fohá, mo e ngaahi tokouá. ‘E mole ‘a e mālohi lahi mei he lakanga fakataula’eikí kapau he ‘ikai fakakau e kakai fefiné.

Ko e Lakanga Fakataula’eikí ko e mafai mo e mālohi ia na’e foaki ‘e he ‘Otuá ki he tangatá ‘i he māmaní ke ngāue Ma’ana.²³ ‘I he taimi ‘oku ngāue totonu ‘aki ai e mafai ‘o e lakanga fakataula’eikí, ‘oku fai ai ‘e he kau ma’u lakanga fakataula’eikí ‘a e me’a na’á Ne mei fai kapau na’á Ne ‘i heni.

Kuo tau fai lelei ‘i hono tufaki e mafai ‘o e lakanga fakataula’eikí. Kuo tau fokotu’u ‘a e mafai ‘o e lakanga fakataula’eikí ‘i he meimei feitu’u kotoa pē. ‘Oku tau ma’u ha ngaahi kōlomu ‘o e kaumātu’á mo e kau taula’eiki lahi ‘i māmani. Ka kuo fu’u vave hono tufaki e mafai ‘o e lakanga fakataula’eikí, ‘o meimei vave ange ia ‘i hono tufaki ‘o e mālohi ‘o e lakanga fakataula’eikí. ‘Oku ‘ikai ma’u ‘e he lakanga fakataula’eikí ‘a e ivi ‘oku totonu ke ne ma’u pea he ‘ikai ma’u ia kae ‘oua kuo fakama’unga fefeka e mālohi ‘o e lakanga fakataula’eikí ‘i he ngaahi fāmilí.

Ne pehē ‘e Palesiteni Hāloti B Lī: “‘Oku hā mahino kiate au ‘oku ‘ikai ha fili ‘a e Siasí—pea he ‘ikai pē—ka ke fai

ha me'a lahi ange ke tokoni'i 'a e *fāmili* 'i hono fakahoko hono misiona fakalangí, 'o 'ikai koe'uhí ko e fokotu'utu' fakalangi, ka koe'uhí foki ko e tokoni mahu'inga taha ia te tau lava 'o fai ki hotau to'u tupú—ke tokoni'i kinautolu ke fakalalakala 'a e anga 'o e mo'uí 'i he ngaahi 'api 'o e Kau Mā'oní'oni 'i he Ngaahi 'Aho Kimui Ní. Hangē pē ko e mahu'inga 'o 'etau ngaahi polokalama lahi mo e ngaahi ngāue 'a e ngaahi houalotú, 'oku 'ikai totonu ke nau fe-tongi 'a e 'apí; 'oku totonu ke nau *pou-pou'i* 'a e 'apí."²⁴

Na'e fai 'e Palesiteni Siosefa F. Sāmita 'a e lea ko 'ení 'o kau ki he lakanga fakataula'eikí 'i he 'apí: " 'Oku 'a e tamaí 'a e mafai ke tokanga'i e 'apí, pea 'i he ngaahi me'a faka'api mo fakafāmilí kotoa 'oku 'ikai ha toe mafai 'e hiliō ai. Ke fakatātaa'i e tefito'i mo'oni ko 'ení, mahalo 'e fe'unga pē mo ha kī'i me'a ne hoko. 'Oku fa'a hoko he taimi 'e ni'ihí hono uiu'i ha kaumātu'a ke faingāue ki ha kau mēmipa 'o ha fāmili. Mahalo pē 'e kau he kaumātu'a ko 'ení ha kau palesiteni fakasiteiki, kau 'apose-tolo, pea na'a mo e kau palesiteni 'uluaki 'o e Siasí. 'I he me'a ni, 'oku 'ikai totonu ke holomui e tamaí ia 'o ne 'amanaki 'e tatakí 'e he kaumātu'a ni 'a hono fakahoko 'o e ouau mahu'inga ko 'ení. 'Oku 'i ai 'a e tamaí. 'Oku 'i ai 'ene totonu pea ko hono fatongiá ke pule. 'Oku totonu ke ne fili 'a e tokotaha ke ne tākai 'a e loló, mo e tokotaha ke ne fai hono tāpuaki'i, pea 'oku totonu ke 'oua te ne ongo'i koe'uhí 'oku 'i ai e kau ma'u mafai pule 'i he Siasí, 'okú ne tukuange ai 'ene totonu ke ne tatakí 'a hono fakahoko e tāpuaki ko ia 'o e ongoongoleléi 'i hono 'apí. (Kapau 'oku 'ikai ke 'i ai 'a e tamaí, 'oku totonu ke kole 'e he fa'eé ki he ma'u mafai pule 'oku 'i ai, ke ne tokanga'i.) 'Oku pule 'a e tamaí 'i he tēpile kái, 'i he lotú, mo fai 'a e ngaahi fakahinohino fakalūkufua 'o fekau'aki mo hono fāmili 'o tatau ai pē pe ko hai 'oku 'i ai."²⁵

Lolotonga e tau 'i Vietinemi, ne mau fakahoko ha ngaahi fakataha makehe ma'a e kāingalotu 'o e Siasí ne ui ki he ngāue fakakautá. Hili ha fakataha pehē 'i Sikākou, ne u tu'u he tafa'aki 'o Palesiteni Hāloti B. Lī, fe'unga ia mo hono talaange 'e ha talavou Siasí kia

Palesiteni Lī 'oku lolotonga mālōlō mai ke 'a'ahi ki honau 'apí ki mu'a pea 'alu ki Vietinemi. Na'a ne kole kia Palesiteni Lī ke ne tāpuaki'i ia.

Ne u 'ohovale 'i he pehē ange 'a Palesiteni Lī, " 'Oku totonu ke foaki atu 'e ho'o tamaí 'a e tāpuaki."

Ne loto mamahi e tamasi'i peá ne pehē ange, " 'Oku 'ikai poto 'eku tamaí he foaki ha tāpuaki."

Ne tali ange 'e Palesiteni Lī, "Tamasii, foki ki 'api pea talaange ki ho'o tamaí 'oku 'amanaki ke ke 'alu he tau pea 'okú ke fie ma'u ha tāpuaki fakaetamaí meiate ia. Kapau 'oku 'ikai ke ne 'ilo'i e fongá, talaange te ke tangutu 'i ha sea. 'E lava ke ne tu'u mei ho tu'a pea hilifaki hono ongo nimá ki ho 'ulú pea lea 'aki ha me'a pē 'e ha'u ki he'ene fakakauá."

Ne 'alu loto mamahi e talavou sōtiá ni.

Hili mei ai ha ta'u 'e ua ne u toe fe'iloaki mo ia. 'Oku 'ikai ke u manatu'i pe ko e fē e feitu'u. Na'a ne fakamanatu mai kiate au e me'a ne hokó peá ne pehē mai, "Ne u fai 'a e me'a ne talamai ke u fai. Ne u fakamatala ange ki he'eku tamaí te u tangutu 'i ha sea pea 'oku totonu ke hilifaki hono ongo nimá 'i hoku 'ulú. Ne fakafonu kimaua fakatou'osi 'e he mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí. Ne hoko ia ko ha mālohi mo ha malu'i 'i he ngaahi māhina fakatu'utāmaki ko ia 'o e tau."

Ne u 'i ha kolo mama'o 'i ha taimi 'e taha. Hili e konifelenisí, ne mau fakanofo mo vahe'i e kau takí. 'I he'ene 'osí, ne fehu'i mai 'e he palesiteni fakasiteiki, " 'E sai pē nai ke tau fakanofo ha talavou ke hoko ko ha kaumātu'a

he 'oku teu ke 'alu 'o ngāue fakafai-fekau?" Ne mahino pē ko e talí ko e 'io.

'I he ha'u ko ia 'a e talavou, na'a ne faka'ilonga atu ki ha kau tangata 'e toko tolu ke nau muimui mai 'o kau 'i hono fakanofó.

Na'a ku fakatokanga'i 'i he sea 'otu muí ha taha ne mata tatau tofu pē mo e tamasi'i ni, ko ia ne u fehu'i ange, "Ko ho'o tamaí ē?"

Ne pehē mai e talavou, " 'Io."

Na'a ku pehē ange, " 'E fakanofu koe 'e ho'o tamaí."

Na'a ne lāunga mai, "Ka kuó u 'osi kole 'e au ki ha tangata kehe ke ne fakanofu au."

Ne u pehē ange leva, "Tamasii, 'e fakanofu koe 'e ho'o tamaí pea 'e 'i ai e 'aho te ke fakamālō ai ki he 'Eikí koe'uhí ko e 'ahó ni."

Ne tu'u mai leva e tamaí.

Me'a mālie pē na'a ne 'osi hoko ko ha kaumātu'a. Kapau na'e 'ikai, ne mei fakanofu kaumātu'a ai pē! 'Oku ui ia 'i he mala'e fakakautá, ko e fakanofu lakanga 'i he mala'etau [battlefield commission]. 'Oku 'i ai e taimi 'oku fa'a fakahoko ai 'eni 'i he Siasí.

Ne 'ikai 'ilo 'e he tamaí 'a e fonga ke fakanofu 'aki hono fohá. Ne u puke mai ia peá u fakahinohino'i ia lolotonga e ouaú. 'I he'ene 'osí, ne hoko e talavou ko ha kaumātu'a. Pea hoko leva ha me'a fakafiefia. Na'a na fakatou liliu, 'o fe'ā'ofua'aki 'a e tamaí mo e fohá. Ne mahino ne te'eki hoko 'eni.

Na'e tangi pē 'a e tamaí mo ne pehē mai, "Na'e 'ikai ke u lava 'o fakanofu hoku ngaahi foha ko eé."

Fakakaukau angé pe ko e hā ne mei lava'i, kapau na'e fakanofu ia 'e ha taha kehe, na'a mo ha 'apose-tolo.

Lolotonga ko ia 'oku 'i he funga 'o e māmaní e lakanga fakataula'eikí, 'oku mau ui ai ki he kaumātu'a mo e taula'eiki lahi kotoa pē, 'a e kau ma'u lakanga fakataula'eiki kotoa ke mou tu'u 'o hangē ko e kau tau tokosi'i kae mālohi fau 'e toko 300 'a Kitioné, 'i hono feitu'u pē 'o'ona. Kuo pau 'eni ke tau fakaake hake 'a e mālohi 'o e lakanga fakataula'eiki 'o e 'Otua Māfimafi 'i he kaumātu'a, taula'eiki lahi, kōlomu mo e kulupu kotoa pē pea 'i he tamaí 'o e 'api kotoa pē.

Na'e folofola 'a e 'Eikí 'o pehē, " 'e ō

mai 'a e ngaahi me'a vaivai 'o e māmani 'o holoki hifo 'a e kau māfima'i mo e kau mālohí."²⁶

Na'e toe fakamatala foki 'a e Palōfita ko Nifai 'o kau ki he, "mālohí 'o e Lami 'a e 'Otuá, pea na'e tō ia ki he kau mā'oní'oni 'o e siasi 'o e Lamí, pea ki he kakai 'o e fuakava 'o e 'Eikí, 'a ia kuo fakamovetevete ki he funga kotoa 'o e māmani," pea ne pehē "na'e fakamahafu 'a kinautolu 'aki 'a e mā'oní'oni pea mo e mālohí 'o e 'Otuá 'i he fu'u nāunau lahi."²⁷

'Oku tau fie ma'u 'a e taha kotoa. 'A e hela'ia pe ongosia pe fakapikopikó, pea a'u pē kiate kinautolu 'oku nau ha'isia koe'uhí ko e ongo'i halaiá, kuo pau ke toe fakafoki mai kinautolu 'o fakafou 'i he fakatomalá mo e fakamolemólé. 'Oku tokolahi fau hotau ngaahi tokoua 'i he lakanga fakataula'eikí 'oku nau mo'ui 'i ha tu'unga 'oku 'ikai fe'unga mo honau ngaahi faingamālié pea mo e me'a 'oku 'amanaki mai ki ai 'a e 'Eikí.

Kuo pau ke tau laka atu 'i he loto falala ki he ivi fakalangi 'o e lakanga fakataula'eikí. Ko ha ma'u'anga ivi mo ha fakalotolahi ke 'ilo ko hai koā kitautolu mo ia 'oku tau ma'u mo e me'a kuo pau ke tau fai 'i he ngāue 'a e 'Otuā Māfima'i.

Kuo folofola 'a e 'Eikí 'o pehē, "Ko au, ko e 'Eikí, 'oku ou ha'isia, 'o ka mou ka fai 'a e me'a 'oku ou lea 'akí; ka 'o ka 'ikai te mou fai 'a ia 'oku ou lea 'akí, 'oku 'ikai hamou tala'ofa."²⁸

'Oku totonu ke tokanga'i e ngaahi 'api 'oku 'ikai ha lakanga fakataula'eikí aí, 'e he ngaahi kōlomu 'o e lakanga

fakataula'eikí. 'I he founa ko 'ení, he 'ikai ha fāmili 'e ta'e faitāpuekina 'i he Siasí.

'I he ngaahi ta'u kuo hilí, ne 'i ai ha fāmili ne nau fakataha mai ki he tafa'aki mohenga 'o ha fefine Tenima'ake toulekeleka. Ne 'i ai 'a 'ene tama tangata talangata'á. 'I he ngaahi ta'u lahi kuo hilí, na'á ne nofo pē 'i 'api.

Na'á ne tangi mo kole ange, "Si'eku fa'e, kuo pau ke ke mo'ui. Si'eku fa'e, 'oua na'á ke mate." Na'á ne pehē ange, "Si'eku fa'e, 'oua na'á ke 'alu. He 'ikai ke u tukuange koe."

Ne sio hake 'a e si'i fa'e ko 'ení ki he'ene tamá peá ne lea ange 'i he'ene tō faka-Tenima'aké, "Ka ko e fē ho mālohí?"—Ko e fē ho mālohí?

Na'e pehē 'e Paula,

"Pea kuo [tau] fokotu'u ki he tu'ungá 'a e kau 'apostolo mo e kau palōfita, ko hono [fungani] makatulikí 'a Sisū Kalaisi pē;

"'A ia 'oku fehokotaki lelei ai 'a e falé kotoa, pea tupu ia ko e fale mā'oní'oni ki he 'Eikí:

"'A ia kuo langa fakataha ai foki 'a kimoutolu, ko e nofo'anga 'o e 'Otuá 'i he Laumālié."²⁹

'Oku 'ikai ha toe tāla'a 'e ikuna e ngāue 'a e 'Eikí. Kuo pau ke tau fakatahatahāi kotoa 'etau ngāue pea tau ngāue fakataha.

'Oku 'iate kitautolu 'a e mafai 'o e lakanga fakataula'eikí. Hili e me'a kotoa kuo tau fakafekau'aki mo fokotu'utu'u, ko hotau fatongia'á leva ke fakaake mai e mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí 'i he Siasí. 'Oku ma'u 'a e mafai 'o e lakanga fakataula'eikí 'o

fakafou 'i he fakanofu; 'oku ma'u 'a e mālohi 'o e lakanga fakataula'eikí 'o fakafou 'i he faivelenga mo e mo'ui talangofua 'i hono tauhi 'o e ngaahi fuakavá. 'Oku fakalahi ia 'i hono ngāue 'aki pea faka'aonga'i e lakanga fakataula'eikí 'i he angatonu.

'E ngaahi tamai, 'oku ou fakamanatu atu 'a e natula toputapu homou uiui'i. 'Oku mou ma'u fakahangatonu e mālohí 'o e lakanga fakataula'eikí mei he 'Eikí ke malu'i homou 'apí. 'E 'i ai e taimi ko e malu'anga pē 'e tu'u 'i he vaha'a homou fāmili mo e filí ko e mālohí ko iá. Te ke ma'u ha fakahinohino mei he 'Eikí 'o fakafou mai 'i he me'a-foaki 'o e Laumālie Mā'oní'oni.

'Oku 'ikai ke hanga ma'u pē 'e he filí ia 'o fakahoha'asi 'etau ngaahi fakatahanga faka-siasí—mahalo ko e taimi pē 'e nīhi. Ka ko hono fakakātoá, 'oku tau tau'atāina ke fakataha 'o ka tau ka loto ki ai 'o 'ikai ha fakahoha'a. Ka 'okú ne hanga mo hono kau muimui 'o 'ohofi ta'etuku 'a e 'apí mo e fāmili.

Ko e tumutumu 'o e ngaahi 'ekitiviti kotoa pē 'i he Siasí ke fiefia ha tangata mo ha fefine mo 'ena fāna'u 'i 'api, pea malu'i kinautolu 'e he ngaahi tefito'i mo'oni mo e ngaahi fono 'o e ongo-ongolele'i, pea silá'i malu kinautolu 'i he ngaahi fuakava 'o e lakanga fakataula'eikí ta'engatá.

Ko e fonó, tefito'i mo'oni mo e mālohí kotoa pē, 'a e tuí, ouau mo e fakanofó, fuakavá, malangá, sākalamēniti, fale'i, fakatonutonú, silá, uiui'i, tukuange mo e ngāue tokoni kotoa pē—ko e ngaahi me'a ni kotoa 'oku 'i ai honau taumu'a fisifisimu'a ke

fakahaohaoa'i 'a e fakafō'ituitui mo e fāmīlī, he na'e folofola 'a e 'Eikī, "Ko 'eku ngāu'e 'eni mo hoku nāunaū—ke fakahoko 'a e mo'ui ta'e-fa'a-mate mo e mo'ui ta'engata 'a e tangatā."³⁰

'Oku ou fakamo'oni 'oku 'omi e mā-lohi 'o e lakanga fakataula'eikī ki he Siasī ke malu'i mo tataki kitautolu. Pea 'i he'etau ma'u iá, 'oku 'ikai ke tau manavasi'i ai ki he kaha'ú. Ko e manavasi'i ko e lea fehanganhangai ia 'o e tuí. 'Oku tau laka atu 'i he loto fakapapau 'e malu'i kitautolu 'e he 'Eikī, tautautefito ki he fāmīlī. Ko 'eku fakamo'oni ia 'o kau kiate Iá, 'i he huafa 'o Sisū Kalaisi, 'ēmeni. ■

MA'U'ANGA FAKAMATALÁ

1. Thomas S. Monson; "Correlation Brings Blessings," *Relief Society Magazine*, Apr. 1967, 247.
2. Vakai, *Fakamaau* 7:4–8.
3. Molomona 8:30; vakai foki, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 45:26; LSS—Mātiu 1:23, 28.
4. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 45:26; vakai foki, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 88:91.
5. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 52:14.
6. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 10:22–23.
7. Vakai, *Fakahā* 12:7–9; Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 29:36–37; 76:25–26.
8. *Fakamaau* 7:21.
9. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 112:30.
10. Vakai, Siosefa Sāmīta—Hisitōlia 1:17.
11. Vakai, Siosefa Sāmīta—Hisitōlia 1:33–34, 59.
12. Vakai, talateu ki he Tohi 'a Molomoná; Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 135:3.
13. Vakai, Siosefa Sāmīta—Hisitōlia 1:68–69.
14. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 13:1.
15. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 27:12–13.
16. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 107:3.
17. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 107:2–4, vakai foki, *Hepelū* 7:1–4; *Alamā* 13:15.
18. Vakai, Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 42:58.
19. Vakai, 1 Nifai 14:14.
20. 1 Nifai 14:12.
21. Joseph Fielding Smith, 'i he Conference Report, Oct. 1968, p. 123.
22. Vakai, Boyd K. Packer, "What Every Elder Should Know—and Every Sister as Well: A Primer on Principles of Priesthood Government," *Tambuli*, Nov. 1994, 15–24.
23. Vakai, *Ngaahi Akonaki 'a e Kau Palesiteni 'o e Siasī: Siosefa F. Sāmīta* (1998), 163; Liliu 'a Siosefa Sāmīta, *Sēnesi* 14:28–31, 'i he Bible appendix
24. Harold B. Lee, "Preparing Our Youth," *Ensign*, Mar. 1971, 3; toki tānaki atu e fakamamafā.
25. Joseph F. Smith, *Gospel Doctrine*, 5th ed. (1939), 287.
26. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 1:19.
27. 1 Nifai 14:14.
28. Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 82:10.
29. 'Efesō 2:20–22.
30. Mōsese 1:39.